

Sınıf Öğretmeni Adaylarına Göre İlkokullarda Değer Eğitimi*

Ömür GÜRDOĞAN BAYIR¹, Tuba ÇENGELCİ KÖSE²,
Handan DEVECİ³

Geliş Tarihi: 03.09.2016

Kabul Ediliş Tarihi: 10.11.2016

ÖZ

Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmeni adaylarının ilkokullarda değer eğitiminin gerçekleştirilmesi sürecine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmada temel yorumlamacı nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Araştırma bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 30 sınıf öğretmeni adayı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri öğretmen adaylarının Okul Deneyimi dersi kapsamında gözlem yaptıkları ilkokullarda değer eğitimine ilişkin yazdıkları anekdotlar ve odak grup görüşmesi yoluyla toplanmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde tümevarım analizi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre öğretmen adayları ilkokullarda değer eğitimi sürecinde vatan sevgisi, duyarlılık, doğa sevgisi, sorumluluk, paylaşma, dürüstlük, saygı, yardımlaşma, dini değerler, hoşgörü ve temizlik değerlerinin vurgulandığını düşünmektedir. Öğretmen adaylarına göre ilkokullarda değer eğitime yer verilen dersler Türkçe, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi dersleridir. Değer eğitiminde sezdirme, telkin, ödül ve ceza, fırsat eğitimi, belirli gün ve haftalar, empati ve drama kapsamında değer eğitimi gerçekleştirilmektedir. Değer eğitimi sürecinde yaşanan sorunlar öğretmenden kaynaklı sorunlar ve aileden kaynaklı sorunlar olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının bu sürece ilişkin öneriler getirdikleri görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Sınıf öğretmeni adayı, değer, değer eğitimi, ilkokul.

Value Education in Elementary Schools from the Perspective of Pre-service Elementary Teachers

ABSTRACT

This study aims to understand pre-service elementary teachers' views about the value education in elementary schools. The study was conducted through basic interpretive qualitative research design. The participants of the study were 30 pre-service teachers attending the department of Elementary Education at one of the state university. The data were collected through elementary school pre-service teachers' anecdotes which they took during practicum in schools while taking the School Experience course, and focus group interview. The data were analysed through inductive analysis. According to results of the study pre-service teachers thought that values as love of country, sensitivity, love of nature, responsibility, sharing, honesty, respect, solidarity, religious values, tolerance and

* Bu makale 8-10 Haziran 2015 tarihinde Hacettepe Üniversitesi'nde düzenlenen II. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulan çalışmaya dayalı olarak hazırlanmıştır.

¹ Yard.Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, e-posta: ogurdogan@anadolu.edu.tr

² Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, e-posta: tubacengelci@anadolu.edu.tr

³ Prof.Dr., Anadolu Üniversitesi, e-posta: hanil@anadolu.edu.tr

cleanliness were emphasized in elementary schools. Values education activities were mostly observed in Turkish, Science, Social Studies and Life Studies courses. Heuristic learning, inculcation, rewards and punishment, opportunity training, using current days and weeks, empathy, and drama. Problems of values education were described as the problems caused by teachers, and problems caused by parents. Suggestions of pre-service teachers were obtained regarding the values education.

Keywords: Pre-service elementary teachers, value, value education, elementary school.

GİRİŞ

Günümüzde bireylerin nitelikleri, toplumların gelişmişlik düzeyini doğrudan etkileyen bir etmen olarak karşımıza gelmektedir. Bireylerin nitelikleri sahip oldukları bilgi, beceri ve değerlerle artmakta ve bireyler bu özelliklerle toplumun gelişmesine hizmet etmektedir. Bugün okullarda uygulanan öğretim programları incelendiğinde bilgi ve beceri eğitiminin yanı sıra çeşitli ulusal ve evrensel değerlerin eğitiminin önem kazandığı dikkat çekmektedir.

Eğitim sistemi içinde tüm öğretim basamaklarında yer alan doğrudan ya da dolaylı değer eğitimi etkinlikleri bireylerin kendilerini tanımalarına, kendi yeterliklerini geliştirmelerine, çevresindeki insanlara karşı sevgi, saygı duymasına, hoşgörülü davranmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Değer birey tarafından oluşturulan standartlara dayalı olarak verilen kararlar (Sunal ve Haas, 2002) ya da neyin iyi, neyin kötü olduğu konusundaki yargılar (Veugelers ve Vedder, 2003) olarak tanımlanabilir. Değer, somut ya da soyut kavramların önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü birimi; canlı ve cansız varlıkların, olayların, olguların durumunu, önemini anlatan sözcüktür (Köknel, 2007). Bu tanımlar incelendiğinde değer bireylerin davranışlarına yön veren yaşamsal kurallar bütünü olduğu söylenebilir. Bireylere bu değerlerin kazandırılması ise değer eğitimi ile olanaklıdır.

Değer eğitimi bireylerin bir arada yaşayabilmeleri için gerekli temel bilgi, beceri ve davranışlarının kazandırılması sürecidir. Değer eğitimi bilginin yanında öğrencinin kişiliğinin geliştirilmesini ve topluma karşı sorumluluklarının öğrenilmesini kapsamaktadır. Bu eğitimle bireyler içinde buldukları topluma uyum sağlamayı ve içinde bulunduğu kültüre ait olma duygusuna sahip olmayı öğrenmektedir (Ulusoy ve Arslan, 2016).

Günümüzde yaşanan toplumsal bunalımlar eğitim sisteminde öğrencilerin akademik başarıdan çok değerleri kazanmış olmalarını daha önemli hale getirmektedir. Değer eğitiminin modern kaynakları olarak bilinen Dewey ve Whitehead 20. yüzyılın başlarında eğitimden beklenenin ‘tam bir insan’ yetiştirmek olduğunu vurgulamışlardır (Shea, 2003). Toplumun varlığını devam ettirebilmesi için önemli rol oynayan değerlerin toplumu oluşturan bireyler tarafından içselleştirilmesi ve davranış haline dönüştürülebilmesi için erken yaşlardan itibaren bireylere değer eğitiminin verilmesi gerekmektedir (Güçlü, 2015).

Eğitim bir toplumun değer sistemini bireylere iletmede önemli rol oynamaktadır. Etkili vatandaş yetiştirmek için bireylere toplumun temel kültürünü kazandırmada etkili bir kurum olan okullar, eğitimi değerlerle ortak paydada buluşturma ve değerleri aktarma sürecini yerine getirir (Cihan, 2014). Okullarda gerek örtük olarak gerekse planlı bir biçimde yürütülen değer eğitimi değerlerin toplumdan topluma aktarılmasına yardımcı olur (Kasa, 2015a).

Çocukların temel bilgi ve becerileri kazandığı, tutumlarının ve değerlerinin şekillendiği ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmeni toplumu geliştirmek ve zenginleştirmek için temel insani değerleri ve toplumun kültürel mirasını aktarmak ve geliştirmek gibi çok yönlü sorumluluklara sahiptir. Bu işlevleri göz önünde bulundurduğunda sınıf öğretmenin geleceğin her bakımından donanımlı vatandaşlarını yetiştirmede katkısı görülmektedir (Şahin, 2003).

İlkokul döneminde çocuklar her yönüyle sınıf öğretmenlerini model alarak öğrenme gerçekleştirdikleri için öğretmenlerin saygı, sevgi, hoşgörü, cesaret, çalışkanlık, dürüstlük, barış, sorumluluk, adil olma gibi değerleri kazandırmaları için kendilerinin bu değerlere uygun olarak davranmaları gerekmektedir. Sınıf öğretmenlerinin etkili bir değer eğitimi için örtük programdan yararlanması, değer eğitimi öğretim programları ile bütünleşmesi, değer gelişimini izlemesi ve ailelerle işbirliği yapması gerekmektedir. Öğretmenlerin bu konuda gereken duyarlılığı kazanması hizmet öncesinde ve hizmet içi eğitimlerde gereken eğitimi almalarına bağlıdır (Aladağ ve Kuzgun, 2015; Çengelci Köse, 2015; Singh, 2015). Öğretmenler etkili bir değer eğitimi gerçekleştirmek için öğrencilerini grup çalışmaları yapma, kendi öykülerini oluşturma, değerleri tanımlama, konuları tartışma, davranışlarının etkilerini açıklama konularında cesaretlendirmelidir (Bhardwaj, Tyagi ve Ameta, 2015). Sınıf öğretmenlerinin sözü edilen yeterliklere sahip olması etkili bir öğretmen eğitimi ile yakından ilişkilidir.

Değer eğitiminin daha etkili hale gelmesi, yaşanan sorunların ortaya konması ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmesi bakımından bu alanda araştırmaların yapılması önem taşımaktadır. Değer eğitimine ilişkin olarak alanyazında sınıfta değer eğitimi tekniklerini inceleyen ve bu tekniklerin işe koşulmasını araştıran (Akbaş, 2009; Altıkulaç ve Uslu, 2014; Aslan, 2009; Özyurt, Demir ve Bay, 2015; Veugelers, 2000), değer eğitiminin nasıl gerçekleştiğini ele alan (Arweck ve Nesbitt, 2004; Çengelci, 2010); değerler ve değer eğitimi sürecini öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerine dayalı olarak ele alan (Altunay ve Yalçınkaya, 2011; Balcı ve Yelken, 2013; Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli, 2014; Canpolat, Kaya ve Küçüktağ, 2010; Demirhan İşcan, 2015; Demirhan İşcan, 2014; Deveci, 2015; Ergin ve Karataş, 2014; Gündüz, 2015; Kaya, 2015; Oğuz, 2012; Yaşar, Gültekin ve Gürdoğan Bayır, 2013; Yıldırım, 2009), değer algısını metaforlar yoluyla inceleyen (Aladağ ve Kuzgun, 2015; Aydın ve Sulak, 2015), çocukların değeri günlük yaşama nasıl aktardıklarını ele alan (Coşkun Keskin, 2012; Deveci ve Selanik Ay, 2009) çalışmalar bulunmaktadır. Ancak ilgili alanyazında değer eğitimi sınıf öğretmeni adaylarının farklı okullarda ve sınıf

düzeylerinde gözlemlerine dayalı olarak yazdıkları anekdotlara ve görüşlerine göre ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Eğitim sistemi içerisinde hem ulusun ve toplumun kimliğini koruyacak hem de bu küresel ortamda dünya vatandaşı olarak yetiştirilecek insan tipinin belirlenmesinde öğretmenler aracılığıyla kazandırılmak istenen değerler önemlidir. Öğrencilerin yaşamın her alanına olduğu gibi değerlere ilişkin görüşlerini oluşturmasında da öğretmenlerin önemi yadsınamaz. Değerlerin kazandırılmasında ve bir bakıma öğrencilerin dünya görüşlerini oluşturmasında doğrudan etkili olacak sınıf öğretmeni adaylarının, ilkokullarda gerçekleştirilen değer eğitimi uygulamalarını gözlemlemeleri, bu alanda yaşanan sorunları, olumlu ve olumsuz yönleri bakımından incelemeleri ileride öğretmen olduklarında kendi değer eğitimi modellerini oluşturmaları bakımından önemli görülmektedir. Bu bağlamda, bu araştırmanın temel amacı sınıf öğretmeni adaylarının ilkokullarda değer eğitiminin gerçekleştirilmesi sürecine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu temel amaca bağlı olarak araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Sınıf öğretmeni adaylarının ilkokullardaki değer eğitimine ilişkin görüşleri nelerdir?
- Sınıf öğretmeni adaylarına göre ilkokullarda değer eğitimi süreci nasıl gerçekleşmektedir?

YÖNTEM

Sınıf öğretmeni adaylarına göre ilkokullarda değer eğitimi sürecini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada temel yorumlamacı nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Temel yorumlamacı nitel araştırmada araştırmacı katılımcıların bir durum ya da olguyu nasıl anlamlandırdığı ile ilgilenir. Herhangi bir durum, süreç ya da olguya ilişkin olarak bunların içinde yer alan bireylerin bakış açısı ve görüşlerini keşfetmeye çalışır. Veriler görüşmeler, gözlemler ve doküman analizi yoluyla toplanır. Bu veriler tekrar eden ortak tema ve örüntüleri belirlemek için tümevarımsal yolla analiz edilir (Merriam, 2002). Bu anlamda bu araştırmada sınıf öğretmeni adaylarına göre ilkokullardaki değer eğitimi anlamak ve açıklamak için temel yorumlamacı nitel araştırma deseni benimsenmiştir.

Katılımcılar

Araştırma bir devlet üniversitesinde öğrenim gören sınıf öğretmeni adayları ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada katılımcılar amaçlı katılımcı seçimi yöntemi ile seçilmiştir. Bu kapsamda araştırmacılar katılımcıları seçmek için Sınıf Öğretmenliği Programında yürütülen Sosyal Bilgiler Öğretimi ile Okul Deneyimi derslerini alma ölçütlerini belirlemişlerdir. Öğretmen adaylarının okul deneyiminde ilkokullara gözlemci olarak gitmeleri ve Sosyal Bilgiler Öğretimi dersinde değer eğitimine ilişkin konuları ele almaları ölçütlerin belirlenmesine temel oluşturmuştur. Bu kapsamda araştırmaya 2014-2015 öğretim yılında İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Programı 3. sınıfa devam eden Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Okul Deneyimi derslerini alan 30 öğretmen adayı

katılmıştır. Öğretmen adaylarının gittiği okullara ve gözlemedikleri sınıf düzeyine ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. *Gözlem Yapılan Okullar ve Sınıf Düzeyleri*

Okul	f	Sınıf düzeyi	f
A	10	1	7
B	5	2	10
C	5	3	5
D	5	4	6
E	3		
Belirtilmemiş	2	Belirtilmemiş	2
Toplam			30

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğretmen adayları 5 farklı okulda gözlem yapmıştır. En fazla gözlem yapılan okul A Okulu iken, en fazla gözlem yapılan sınıf düzeyi 2. sınıftır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri sınıf öğretmeni adaylarının Okul Deneyimi dersi kapsamında gözlem yaptıkları ilkokullarda değer eğitimi ilişkin yazdıkları anekdotlar ve öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen odak grup görüşmesi yoluyla toplanmıştır. Bu kapsamda öncelikle 30 sınıf öğretmeni adayı Okul Deneyimi dersi kapsamında haftada 4 ders saati ilkokullara Okul Deneyimi dersi kapsamında yer alan çeşitli etkinlikleri gözlemek için gitmiş, bu gözlemleri sırasında değer eğitimi ile ilgili gözlemlere de yer vermiş ve bu gözlemlere dayalı olarak anekdot kayıtları tutmuştur. Araştırmada veri kaynağı olarak öğretmen adaylarının gözlemlerine dayalı olarak yazdıkları anekdotların yanı sıra 10 sınıf öğretmeni adayı ile gerçekleştirilen odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının anekdotları doküman olarak belirlenmiş ve bu notlar araştırılması amaçlanan olgu ya da olgular hakkında bilgileri kapsayan yazılı materyaller olarak analiz edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Odak grup görüşmesi ise bireylerin düşüncelerini rahatça söyleyebileceği bir ortamda dikkatlice planlanmış bir tartışmadır (Krueger, 1994’den akt. Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011).

Araştırmacılar tarafından araştırma kapsamındaki sınıf öğretmeni adaylarına araştırmanın amacı açıklanmış, değer eğitimi ilişkin anekdotların nasıl tutulacağı konusunda bilgi verilmiştir. Daha sonra öğretmen adaylarından Okul Deneyimi dersi kapsamında gittikleri okullarda Mart–Mayıs 2015 tarihleri arasında değer eğitimi ilişkin gözlem yapmaları ve bu gözlemlerine dayalı olarak haftalık olarak anekdot yazmaları istenmiştir. Araştırmada bu kapsamda 30 öğrencinin tuttuğu 226 sayfadan oluşan anekdot kayıtları çözümlenmiştir. Araştırmada bu öğrencilerden farklı okulları ve sınıf düzeylerini temsil edecek 10 öğrenci ile de odak grup görüşmesi yapılmıştır.

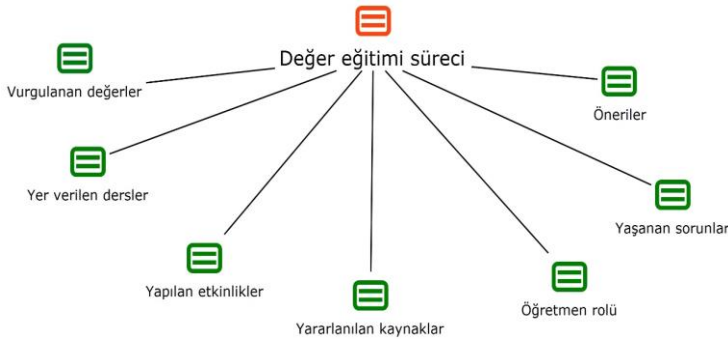
Araştırma verilerinin çözümlenmesinde tümevarım analizi kullanılmıştır. Tümevarım analizi toplanan verilerdeki kavram ve ilişkilere ulaşmayı amaçlanan

bir analiz türüdür. Bu analiz kapsamında verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kodlara göre düzenlenmesi ve tanımlanması ile bulguların yorumlanması aşamaları izlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırma verilerinin analizinde MAXQDA programından yararlanılmıştır. Araştırmada, iki araştırmacı verilerin analiz sürecinde yer almıştır. Araştırmacılar belirledikleri temalardaki farklılıklar konusunda tartışarak görüş birliğine varmışlardır. Ayrıca araştırmada farklı veri toplama teknikleri bir arada kullanılarak ve katılımcılardan teyit alınarak araştırmanın inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Sınıf öğretmeni adaylarına göre ilkokullarda değer eğitiminin gerçekleştirilmesi sürecini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada elde edilen bulgular aşağıda sunulmaktadır. Bulguların sunumunda öğretmen adaylarının görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Doğrudan alıntılar sunulurken öğretmen adayı (Ö.A.) biçiminde kısaltılmıştır.

Buna göre ilkokullarda değer eğitimi sürecine ilişkin oluşturulan temalar Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. İlkokullarda Değer Eğitimi Süreci

Şekil 1’de görüldüğü gibi, ilkokullarda gerçekleşen değer eğitimi süreci vurgulanan değerler, yer verilen dersler, yapılan etkinlikler, yararlanılan kaynaklar, öğretmen rolü, yaşanan sorunlar ve öneriler temaları altında ele alınmıştır.

İlkokullarda Vurgulanan Değerler

Öğretmen adayları ilkokullarda değer eğitimi sürecinde vatan sevgisi, duyarlılık, doğa sevgisi, sorumluluk, paylaşma, dürüstlük, saygı, yardımlaşma, dini değerler, hoşgörü ve temizlik değerlerinin vurgulandığı belirtmişlerdir. Sınıfta saygı değerinin öğretmen tarafından verilmeye çalışıldığını ifade eden öğretmen adaylarından biri bunu yapılan görüşmede “Ailede verilen birçok eğitim vardır hani, büyüklerine saygılı ol, küçüklerine sevgili ol bu gibi şeylere çok önem

veren bir öğretmen (Ö.A.25)” biçiminde açıklayarak aile desteğine vurgu yapmıştır. Yaptığı gözlemlerde sınıf içerisinde saygı değerini ele alan öğretmen adaylarından biri ise bunu öğretmenin derste yaptıklarına değinerek “23 Nisan’da başka ülkelerden gelen arkadaşlarımıza nasıl davranmalısınız? diyerek derse geçiş yaptı... Onların da bizim gibi hakları olduğundan ülkemize geldiklerinde hoşgörülü davranmamız gerektiğinden bahsedildi... Dünya’da birçok dil, din, ırk var; bu farklılıklarla beraber dünyanın daha güzel olduğu vurgulandı. Öğrencilerin başkalarının varlığına saygı göstermesi gerektiği hissettirildi (Ö.A.14)” biçiminde ifade etmiş ve aynı zamanda hoşgörü değerine de değinmiştir. Yardımlaşma değerinin vurgulandığını anekdotlarında açıklayan bir diğer öğretmen adayı ise Hayat Bilgisi dersinde sınıf içerisinde yapılanları şöyle aktarmıştır:

Öğrenciler: “Ben odamı topluyorum”, “Annem hastayken evi süpürüyorum”, “Oyuncaklarımı topluyorum”, “Kıyafetlerimi katlıyorum” (Ö.A.13).

Öğretmen adaylarından biri yardımlaşma değerine ilişkin olarak “Öğrenciler birbiri ile yardımlaşıyorlar. Öğretmen biri kalem getirmeyi unuttuğunda arkadaşının vermesini sağlıyor (Ö.A.23)” biçiminde sınıf içi gözlemini ifade etmiştir. Öğretmen adaylarından bir diğeri ise yardımlaşma değerini anekdotunda “Öğrencilerin sürekli bir yardımlaşma içinde olduklarını fark ettim (Ö.A.10)” biçiminde ifade ederek bu değeri öğrencilerin kazandığını belirtmiştir. Ayrıca aynı öğretmen adayı paylaşma değerine ilişkin olarak dersin dışında yapılanları ele alarak “Beslenme sırasında az yiyeceği olan öğrencilere diğer öğrencilerin vermeleri sağlanıyor. Yani öğrencilerden beslenmelerini paylaşmaları isteniyor (Ö.A.10)” biçiminde açıklamıştır. Yine beslenmelerini paylaşmayı anekdotunda örneklendiren öğretmen adaylarının biri bu durumu “Bazı öğrenciler bizimle yemeğini paylaştı. Bize yemek yemek isteyip istemediğimizi sordu, öğrenciler bu konuda çok paylaşımcı (Ö.A.16)” ifadelerine yer vermiştir.

Görüldüğü gibi, öğretmen adayları gerek yapılan görüşmede gerekse anekdotlarında öğretim programlarında yer alan değerleri ele alarak açıklamalar yapmıştır.

İlkokullarda Değerler Eğitimine Yer Verilen Dersler

Öğretmen adaylarına göre ilkokullarda değerler eğitimine yer verilen dersler Türkçe, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi dersleridir. Öğretmen adaylarından biri Türkçe dersinde değer eğitimi çalışmalarının yapıldığını yapılan görüşmede “Türkçe dersinde metinler işleniyor, okuma parçaları yer alıyor. Bunlar metinde iyi birer örnek oluyor, öğretmen değeri buradan yola çıkarak veriyor (Ö.A.11)” biçiminde derste kullanılan metinlerin rolüne değinerek ifade etmiştir.

Fen Bilimleri dersinde değer eğitimi çalışmalarını ele alan bir öğretmen adayı ise bunu yapılan görüşmede “Ben de direk yaşamla ilişkisi olduğu için değer eğitimine Fen Bilimlerinde yer verildiğini düşünüyorum. Bu derste ışığı, sesi

çevre temizliğini görüyoruz. Bunlar günlük hayatımıza direk uyarlayabildiğimiz şeyler” biçiminde ifade ederek dersin konularıyla değer eğitimi arasında bağlantı kurmuştur. Aynı öğretmen adayı değer eğitimine Fen Bilimleri dersinde yer verildiğine ilişkin görüşlerini yapılan görüşmede “Bu ders genellikle temizlik, sağlıklı büyümek, duyarlılık ile ilgili. Örneğin ses konusunda hoca buna değindi. Özellikle pencereleri açtı, dışardaki sesleri dinletti. Sınıfta ses çıkardı, diğer grubun dinlemesini istedi sesleri. Ne hissettiklerini sordu. İşte rahatsız olduğunuz mu başınız ağrıdı mı gibi” biçiminde açıklamıştır.

Öğretmen adaylarından biri anekdotlarında değer eğitiminin verildiği derse ilişkin gözlemlerini “*Öğretmen değer eğitime en fazla Hayat Bilgisi dersinde veriyor (Ö.A.18)*” biçiminde aktarmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitimi çalışmalarının olduğunu belirten öğretmen adaylarından biri “*Değer eğitiminin verildiği ders genel olarak Sosyal Bilgiler. Örneğin 18 Martta Sosyal Bilgiler dersinde değerlere değinilmişti (Ö.A.25)*” biçiminde ders içi gözlemlerine yer vermiştir.

Araştırma verileri incelendiğinde öğretmen adaylarının değer eğitimi gerçekleştirilen dersleri genellikle gözlemlerine dayanarak açıkladıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarından elde edilen bu bulgular öğretmen adaylarının değer eğitiminin verildiği dersler olarak belirttikleri Fen Bilimleri, Hayat Bilgisi, Türkçe, Sosyal Bilgiler derslerinin öğretim programlarında yer alan değerlerle de örtüşmektedir.

İlkokullarda Değerler Eğitimi Yönelik Yapılan Etkinlikler

Öğretmen adaylarına göre değer eğitime yönelik sınıf içerisinde sezdirme yoluyla öğrenme, telkin, ödül ve cezadan yararlanma, fırsat eğitimi, belirli gün ve haftalardan yararlanma, empati ve drama gibi etkinliklerden yararlanılmaktadır. Öğretmen adaylarından biri sezdirme yoluyla öğrenmeden yararlanılarak gerçekleştirilen değer eğitime ilişkin anekdotlarında şu ifadelere yer vermiştir:

Türkçe dersinde yardımlaşma ve paylaşma değerine ilişkin konular işlenirken, bu konular öğrencilere doğrudan değil sezdirilerek verilmeye çalışıldı. Öğrencilerin yalnızca değeri sezmesi beklenilmedi. Bu değerlere ilişkin kavramlar netleştirilmeye çalışıldı, eş ve zıt anlamlı sözcükler belirlendi. Yardımlaşma ve paylaşma değeri açıklanırken bu değerlere sahip kişilerin özellikleri de açıklandı (Ö.A.19).

Değerlerin doğrudan değil de sezdirilerek verilmeye çalışıldığını belirten öğretmen adayı anekdotlarında sezdirmenin nasıl yapıldığına da değinmiştir. Dramanın değer eğitiminde kullanıldığını ifade eden öğretmen adaylarından biri yapılan görüşmede “*Öğretmen haftalık olarak drama konusu veriyor, örneğin, Fen Bilimleri dersinde çevremizi temiz tutalım konusunda drama yapmanızı istiyorum diyor. Yönerge ve zaman veriyor öğrencilere (Ö.A.15)*” ifadelerini

kullanarak örnek vermiştir. Değer eğitiminde belirli gün ve haftalardan yararlanıldığını ele alan öğretmen adaylarından biri bunu görüşmede “*Ben öğretmenim değerler eğitimine belirli gün ve haftalarda yer verdiğini gördüm. Öğretmen 18 Mart Çanakkale Zaferinin yıldönümü olsun, İstiklâl Marşının kabulü olsun belirli değerleri vermeye çalıştı (Ö.A.14)*” biçiminde ifade ederek açıklamıştır. Yine belirli gün ve haftalara değinen öğretmen adaylarından biri bunu anekdotlarında şu ifadelerle açıklamıştır:

“*Öğretmen Mayısın ilk günü hangi gün?, Mayısta hangi bayramları kutluyoruz gibi sorular sordu. Öğrencilerden gelen 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı cevabına Anneler gününü de ekledi. Sonra 19 Mayısı neden kutladığımızı anlattı, vatan sevgisine değindi. Anneler günü için de annelerimize saygılı olmamız gerektiği söylendi (Ö.A.13)*”.

Değer eğitiminde telkin yaklaşımından yararlanıldığını ifade eden öğretmen adaylarından biri bunu yapılan görüşmede “*Değer eğitiminde genelde telkin yaklaşımından yararlanılıyor. Öğretmen öğrencilere güzelce anlatıyor (Ö.A.28)*” biçiminde ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı ise telkin yaklaşımına anekdotlarında “*Bir öğrenci konuştuğunda öğretmen diğer öğrencilere hoşgörülle dinlemelerini herkesin fikirlerinin farklı olabileceğini söyledi (Ö.A.10)*” biçiminde öğretmenin anlatımlarına örnek göstererek değinmiştir.

Ödül-cezanın değer eğitiminde kullanıldığını görüşmesinde ele alan öğretmen adaylarından biri bunu “*... Derste tahtaya dersin sonuna kadar bitirilmesi gereken bir şey yazıldı. Öğretmen ‘eğer bunu yazmazsanız teneffüse çıkamazsınız’ dedi. Öğrenciler de bunu yazarken o an ki cezadan kaçmak için yazdılar. Ben bunu yapmalıyım, bu benim sorumluluğum, bu benim görevim diyerek yapılmıyor o ödev. Genelde erkenden teneffüse çıkayım, yemeğimi yiyeyim, öğretmen bana kızmasın o şekilde bir düzen işliyor (Ö.A.11)*” biçiminde sorumluluk değeriyle ilişkilendirerek açıklamıştır. Öğretmen adaylarından bir diğeri yazdığı anekdotta “*Okunan metni takip edemeyen öğrenci ağlayınca, öğretmen okuyan arkadaşın daha sesli ve yavaş okumasını böylece diğer arkadaşlarının onu rahatlıkla anlayabileceğini söyleyerek kendini arkadaşının yerine koymasını gerektiğini söyledi (Ö.A.1)*” ifadelerine yer vererek empati yapmaya örnek vermiştir.

Fırsat eğitiminin değer eğitiminde kullanıldığını ifade eden öğretmen adaylarından biri anekdotunda “*Bir öğrenci ‘yanımdaki arkadaşım benim kâğıdımdan kopya çekiyor’ diyerek şikâyetinde bulundu. Öğretmen de isim vererek ‘Bu çok yanlış bir şey. Kopya çekmek hırsızlıktır... Kopya çekmiyoruz çocuklar, kopya çekersek başkasının emeğini çalmış oluruz. Bu çok yanlış bir hareket’ (Ö.A.2)*” ifadelerine yer vererek öğretmenin o an geçen bir olayı değer eğitimi bakımından nasıl değerlendirdiğinden bahsetmiştir.

Öğretmen adayı anekdot kaydında değerler ağacına ilişkin sınıf öğretmeninin kendisine “*Öğrencilerin hem gözlerinin önünde olması hem de zihinde kalmasını kolaylaştırıcı olduğu için gerçekten çok etkili olduğunu söyledi (Ö.A.4)*” biçiminde değinmiş ve öğretmenin değerler ağacına verdiği önemi aktarmıştır. Öğretmen adaylarına göre ilkokullarda değer eğitimi sürecinde farklı kaynaklardan yararlanılmaktadır. Bu farklı kaynakların değer eğitimine büyük bir katkı getirdiği söylenebilir.

İlkokullarda Değer Eğitimi Sürecinde Öğretmen Rollerini

Öğretmen adaylarına göre değer eğitimi sürecinde öğretmenlerin sözünü tutma, model olma, saygılı davranma, adil davranma, sorumluluk verme ve öğrencileri gözlemleme rollerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Model olma rolünün önemine değinen bir öğretmen adayı bunu anekdotunda “*Değer eğitiminde en önemli unsurun öğretmenin hâl ve hareketlerinin olduğu sonucuna vardım... (Ö.A.23)*” biçiminde belirterek değer eğitimine ilişkin yaptığı gözlemleri değerlendirmiştir. Yine aynı öğretmen adayı öğretmenin saygılı davranması gerektiğini kendi gözlemlerini değerlendirerek anekdotunda “*Öğretmen öğrencilere bir birey olarak davranmalıdır. Yaşının küçük olması onu birey olmaktan geri bırakmaz. Saygı ifadeleri günlük yaşama yerleştirilmedir (Ö.A.23)*” biçiminde ifade etmiştir. Öğretmenin sınıf içinde adil davrandığını ifade eden öğretmen adaylarından biri bu gözlemini anekdot kaydında “*Ders sırasında parmak kaldırmadan konuşan öğrencilere söz hakkı vermiyor. Ama derse bütün öğrencileri katmaya özen gösteriyor. Soruya cevap ararken bugün kalkmayan kim var diye sorarak diğer öğrencilerin de hakkını yemek istemiyor (Ö.A.15)*” biçiminde aktarmıştır. Aynı öğretmen adayı yapılan görüşmede öğretmenin öğrencileri gözlemesine ilişkin “*Öğretmen ‘sizi devamlı gözlemliyorum, yaptığımız her hareketi devamlı not alıyorum ve bunu değerlendiriyorum’ diyor (Ö.A.15)*” ifadelerini kullanarak değer eğitim sürecinin değerlendirilmesinde gözlem sürecinin kullanıldığını ifade etmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde değer eğitiminde öğretmenin model olma rolünü etkin biçimde kullandığı, sözünü tutma, saygılı olma adil davranma rollerini gerçekleştirirken de model olmadan yararlandığı söylenebilir.

İlkokullarda Değer Eğitimi Sürecinde Yaşanan Sorunlar

Öğretmen adayları değer eğitimi sürecinde yaşanan sorunları öğretmenden kaynaklı sorunlar ve aileden kaynaklı sorunlar olarak ele almışlardır. Öğretmen adaylarına göre öğretmenden kaynaklanan sorunlar bilgi kazanımını ön plana alma, uygulama eksikliği, mesleki tükenmişlik, değerleri önemseme, sınıf yönetimi eksikliği, öğrencilerle alay etme ve iletişim kopukluğu biçiminde ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin genel anlamda mesleki tükenmişlik yaşadığını düşünen öğretmen adaylarından biri bu görüşünü “*Belli bir yaşa gelmiş öğretmenlerde mesleğinden belli bir bıkkınlık oluyor, benim gözlemlediğim, gittiğim okuldaki öğretmen en azından öyle... Zaten sınıfı hep bana bırakıyor. 24 yıllık öğretmen galiba. Büyük ihtimalle o bıkkınlıktan dolayı da değer*

eğitimine çok önem vermiyor (Ö.A.17)” biçiminde aktararak mesleki deneyimi çok olan öğretmenlerin tükenmişlik yaşayabileceğinden değer eğitimine önem verme konusunda sorun yaşayabileceğini belirtmiştir. Aynı öğretmen adayı bilgilerin davranışa dönüşmesinde eksiklik olduğunu “Gözlemlediğim kadariyle genelde değer eğitimi hep sözde kalıyor gibi geliyor bana. Öğrenci onu içselleştiremiyor öğretmen de onun üzerine gitmiyor. Öğrencileri uyarıyor ve orada kalıyor. Sürekliliği yok (Ö.A.17)” biçiminde belirtmiştir. Uygulama boyutunda yalnızca bireysel çalışmaların yapılmasını bir sorun olarak gören öğretmen adaylarından biri bu durumu anekdotunda “Öğrenciler arasında grup çalışmaları pek yok. Bu da uygulamayı etkiliyor. Her şeyi bireysel olarak yaptırıyor öğretmen (Ö.A.18)” biçiminde ifade etmiştir. Öğretmenlerin değerleri kendisinin önemsemediğini gözlemleyen öğretmen adaylarından biri bunu anekdotunda “Sınıfta bazı öğrenciler okuma becerisini henüz tam anlamıyla kazanamamış durumdaydı. Okuma becerisi iyi olan öğrenciler de sınıf içerisinde dolaşarak diğer öğrencileri değerlendiriyordu. Bunu yaparken öğrenci arkasına çok ağır eleştiriler yapabiliyordu. Bu ağır eleştirilere öğretmen hiç tepki vermiyor ya da kendi de katılıyordu (Ö.A.2)” biçiminde ifade ederek öğrencilerin birbirlerine olan olumsuz davranışlarından söz etmiştir. Sınıf içerisinde iletişimde sorun olduğunu düşünen öğretmen adaylarından biri bunu görüşmede “Öğretmen bir şeyi evet sözlü olarak çok güzel söylüyor. Kuralları söylüyor, öğüt verme şeklinde. Ancak öğrenciler ‘öğretmenim’ demiyor bunun yerine öğretmen geldi, öğretmen gitti diyorlar. Gerçekten öğretmen ile öğrenci arasında çok büyük bir kopukluk var. O yüzden değer eğitimi sözde kaldığı için çocuklara da pek yansımaları olmuyor (Ö.A.11)” biçiminde ifade ederek hem sözel olarak değerleri vermenin sorun olduğuna hem de öğretmen-öğrenci iletişimindeki sorunlara dikkat çekmiştir. Öğretmenin sınıfta iletişim sorunu yaşadığını ifade eden öğretmen adaylarından biri bunu anekdot kaydında “Bir kız öğrenci yanlışlıkla bir arkadaşının üzerine ayran döktü. Öğretmen ise ‘Seni kaç kere uyardım bir yerinde durmuyorsun ki’ diyerek öğrenciyi azarladı (Ö.A.1)” biçiminde belirtmiştir. Yine iletişim sorununa dikkat çeken öğretmen adaylarından biri bu durumu anekdotunda “Öğretmen öğrencilere karşı çok agresif. Öğretmen sürekli bağırdığı için öğrenciler buna alışmışlar. Öğretmen öğrencilere nasıl davranıyorsa öğrenciler de birbirlerine aynı şekilde davranıyorlar. Birbirlerine hakaret ediyorlar... (Ö.A.6)” biçiminde alarak öğrencilerin öğretmenlerini model almasına değinmiştir.

Değer eğitiminde aileden kaynaklı sorunlar da olabileceğini düşünen öğretmen adaylarından biri bunu görüşmede “Hep öğretmenleri eleştirdik de bence bunun temeli ailede başlıyor. Çünkü çocuk yedi yaşında birinci sınıfa başlıyor. Bu yaşa kadar illa ki bir şeyleri paylaşmayı, saygı duymayı, sevgiyi ailesinde öğrenmesi gerekiyor. Öğretmen de tabii çok önemli bir etken ama bunun öncesinde ailenin bir temel oluşturması kesinlikle önemli. Mutlaka bir hazırbulunuşlukları olması lazım (Ö.A.15)” biçiminde ifade ederek ailenin bu süreçte önemli bir bileşen olduğunu vurgulamış, ailede kazanılmayan değerlerin sorun oluşturabileceğini vurgulamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, öğretmen

adaylarının değer eğitimi sürecinde daha çok öğretmenden kaynaklı sorunları ele aldıkları görülmüştür.

İlkokullarda Değer Eğitimi Sürecinin Etkili Olmasına İlişkin Öneriler

Öğretmen adayları etkili bir değer eğitimi süreci için farklı yöntemleri kullanma, medyadan yararlanma, seminer verme ve aile eğitimine önem verme önerileri getirmişlerdir. Farklı yöntemlerin değer eğitimi sürecinde kullanılması gerektiğini ifade eden öğretmen adaylarından biri bunu görüşmede *“Ben de öğrendiğimiz yöntem teknikleri kullanarak değerler eğitimini vermek isterim. Daha yararlı olur (Ö.A.28)”* biçiminde ifade ederek gelecekte değer eğitiminde kendisinin edineceği role değinmiştir. Değer eğitimi sürecinde medyadan yararlanılması gerektiğini ifade eden öğretmen adaylarından biri bunu yapılan görüşmede *“Bence haftada bir gün çizgi film saati olabilir, çizgi filmlerle de bir şekilde değer eğitimine yönelik diyaloglar olabilir. Çocuğa hissettirmeden değeri vermek daha rahat olabilir (Ö.A.17)”* biçiminde ifade ederek değer eğitiminde çizgi filmlerin önemini ifade etmiştir. Medyanın bu konudaki önemine değinen başka bir öğretmen adayı ise bunu *“Günümüzde sosyal medyanın çok içindeyiz. Bu medyaya biraz daha iş düşmesi lâzım bence. Medyada bu değerlerin eğitiminin daha fazla olması lâzım (Ö.A.25)”* biçiminde ifade ederek çağımız koşullarında sosyal medyanın işlerliğine vurgu yapmıştır. Aynı öğretmen adayı değer eğitimi konusunda seminerler verilmesi gerektiğini de ifade ederek bunu *“Aileler, öğretmenler bilinçlendirilebilir. Örneğin 25 yıllık öğretmene seminer ya da bilgilendirme çalışması yaptırılması önemli (Ö.A.25)”* biçiminde aileyi de süreç içine alarak açıklamıştır. Yine aile eğitimine önem verilmesi gerektiğini düşünen ve bunun gözlemlendiği okulda gerçekleştiğini anekdotunda ele alan öğretmen adaylarından biri bunu *“Değerlerin sadece öğrenciye değil velilere de iletilmesi amacıyla velilere yardımlaşma hakkında bilgi verilmiş. Burada velilere yardımlaşma konusu iletilerek bunun öğrenciye nasıl kazandırılacağı konusunda bazı noktalara dikkat çekilmiştir. Bence iyi bir etkinlik (Ö.A.19).”* biçiminde yapılanları ifade etmiştir. Yine aynı öğretmen adayı anekdotunda bu konuya ilişkin olarak *“Aileye yönelik etkinlikler konusunda değer projesi kapsamında panoda yazan bir metinde aileye çocuklarına nasıl değer eğitimi yapabiliriz konusunda bilgi verilmiş. Aile bu konuda çocuklarına çok yardımcı olmalı (Ö.A.19)”* ifadelerine yer vermiştir. Öğretmen adaylarının değer eğitimi sürecinde yaşanan sorunlara daha fazla değindikleri ancak sorunlara göre sınırlı öneri getirdikleri söylenebilir.

Öğretmen adaylarının anekdotlarından ve görüşlerinden yola çıkarak genel anlamda öğretim programlarında yer alan değerlerin sınıfta aktarıldığını ifade ettikleri ayrıca çoğunlukla telkin yaklaşımının kullanıldığını belirttikleri görülmüştür. Öğretmen adayları yaşanan sorunlara da değinerek kendi gözlemlerinden yola çıkarak bir takım öneriler getirmişlerdir. Öğretmen adaylarının söylemlerinden yola çıkarak öğrencilerin değerleri içselleştirmesine yönelik çalışmaların artırılmasının değer eğitimi bakımından yararlı olacağı ileri sürülebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmadan elde edilen sonuçlar öğretmen adaylarına göre ilkokullarda değer eğitimi sürecinde vatan sevgisi, duyarlılık, doğa sevgisi, sorumluluk, paylaşma, dürüstlük, saygı, yardımlaşma, dini değerler, hoşgörü ve temizlik değerlerinin vurgulandığını göstermektedir. Bu değerler aynı zamanda 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer verilen değerler ile örtüşmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinden söz edilmektedir (MEB, 2009). İlkokulda öğretim programında yer alan değerlerin öğretme-öğrenme süreçlerinde öğretmenler aracılığı ile kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Deveci ve Selanik Ay (2009)'ın ilköğretim öğrencilerinin günlüklerinde yer verdikleri değerleri inceledikleri çalışmalarında öğrencilerin günlüklerinde sorumluluk, çalışkanlık, insan ilişkileri, özdenetim, ulusal değerler, onurlu olma, temizlik, tutarlılık, merhamet, hoşgörü, paylaşma, dürüstlük ve nezâket değerlerine yer verdikleri ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada belirlenen ilkokullarda yer verilen değerler ile Deveci ve Selanik Ay (2009)'ın araştırmalarında öğrencilerin günlüklerinde yer alan değerlerin büyük ölçüde örtüştüğü söylenebilir. Sorumluluk, dürüstlük, hoşgörü, temizlik değerlerinin ve ulusal değerlerin her iki araştırmada da ön plana çıktığı görülmektedir.

Öğretmen adaylarına göre ilkokulda değerler eğitime yer verilen dersler Türkçe, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi dersleridir. Türkçe dersinde değer eğitime ilişkin olarak alanyazında yapılan çalışmalara bakıldığında 1-5. sınıf Türkçe derslerinde değer eğitiminde kullanılacak atasözlerinin belirlenmesi (Girmen, 2013), ilkokul 4. sınıf Türkçe dersinde kültürel değerlerin eğitimi (Kasa, 2015b), Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi (Özbay ve Karakuş, 2011) gibi çalışmalar göze çarpmaktadır. Bu bağlamda Türkçe dersinde edebi türler ve kültürel değerlerin aktarımına yönelik çalışmaların varlığından söz edilebilir. Bu araştırmada da öğretmen adayları ilkokullarda Türkçe dersinde değer eğitiminin yapıldığını belirtmişlerdir.

Alanyazındaki çalışmalar Fen Bilimleri dersinin sağlık, enerji kaynaklarının tüketimi, etik ve sosyal sorumluluk gibi konularla (Hodson, 2003) değer eğitime katkı sağladığını göstermektedir. Bu araştırmada da öğretmen adayları Fen Bilimleri dersinde çevre, temizlik ve doğa ile ilgili konularda değer eğitimi yapıldığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda ilkokulda değer eğitime katkı sağlayan derslerden birinin de Fen Bilimleri dersi olduğu söylenebilir.

Yine Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitime ilişkin birçok çalışma göze çarpmaktadır. Çengelci (2010) ilköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitiminin nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymayı amaçlayan bir durum çalışması yapmıştır. Balcı ve Yelken (2013) araştırmalarında ilköğretim Sosyal

Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmenlerin görüşlerini ele almıştır. Aladağ (2012) ise ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan değer öğretim programının öğrencilerin "sorumluluk" değerini bilişsel düzeyde kazanmalarına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada da öğretmen adayları belirli gün ve haftalar kapsamında Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitimine yer verildiğini belirtmişlerdir.

Öğretmen adaylarına göre ilkokulda değer eğitiminin yapıldığı bir diğer ders Hayat Bilgisi dersidir. Alanyazında ilkokul üçüncü sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin kazandırılması sürecinin öğretmen ve veli görüşleri doğrultusunda incelenmesi (Sever, 2015), Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan değerlerin içerik analizi (1948-2012), (Kale, 2015), Hayat Bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi (Uzunkol, 2014) gibi çalışmalar göze çarpmaktadır. Bu çalışmada da öğretmen adayları ilkokulda ilk üç sınıf içinde değer eğitimine en fazla Hayat Bilgisi dersinde yer verildiğini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda Hayat Bilgisi dersinin ilkokulda değer eğitimi için önem taşıdığı söylenebilir.

Öğretmen adaylarına göre değer eğitimine yönelik sınıf içerisinde sezdirme yoluyla öğrenme, telkin, ödül ve cezadan yararlanma, fırsat eğitimi, belirli gün ve haftalardan yararlanma, empati ve drama gibi yaklaşımlardan yararlanılmaktadır. Thornberg (2008) değerler eğitimi konusunda öğretmenlerle görüşmeler yaparak gerçekleştirdiği çalışmasında öğretmenlere göre değer eğitiminin plansız bir biçimde yapıldığı, öğrencilerin okuldaki günlük davranışlarına odaklandığı ve çoğunlukla bilinçsiz biçimde geliştiği sonucuna ulaşmıştır. Çengelci (2010) beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirildiğini incelediği çalışmasında değerler eğitiminde belirli gün ve haftalardan yararlanma, drama, güncel olaylardan yararlanma, empati, benzetimden yararlanma, yakın çevreden yararlanma, diğer ders ve disiplinlerden yararlanma gibi çalışmaların yapıldığını belirlemiştir. Çelikkaya ve diğerleri (2013) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin değer eğitiminde telkin yaklaşımından, empatiden ve örnek davranış sergileyen öğrencileri ödüllendirme uygulamalarından yararlandığı bulgularına ulaşmışlardır. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak öğretmen adaylarının değer eğitiminde uygulandığını belirttikleri etkinlikler alanyazında da yer almaktadır.

Öğretmen adayları ilkokullarda değer eğitimi sürecinde yararlanılan kaynakları toplumsal kaynaklar ve araç-gereçler biçiminde ele almıştır. Çalışmada toplumsal kaynak olarak örnek kişilerden yararlanıldığı, öğretmenin Nasreddin Hoca örneği üzerinden değerleri vermeye çalıştığı belirlenmiştir. Colby ve Damon (1992) ahlâk gelişimini desteklemek için toplumda örnek davranışlar sergilediği konusunda uzlaşılan ahlâki modellerden yararlanılabileceğini belirtmekte ve ahlâki modellerin belirlenmesi konusunda bir ölçüt listesi sunmaktadır. Aslan (2009) Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma

başlıklı çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretimi programı ile ders kitaplarının rol model olarak kahramanları içermeye durumunu incelemiştir. Bu inceleme sonunda programda yer verilen değerlerin öğretimine yönelik olarak ders kitaplarında rol model olarak 38 kahraman kullanıldığı belirlenmiştir. Değer eğitiminde modeller önemli toplumsal kaynaklardan birini oluşturabilir.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarına göre değer eğitimi sürecinde öğretmenlerin sözünü tutma, model olma, saygılı davranma, adil davranma, sorumluluk verme ve öğrencileri gözlemleme rollerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Değer eğitiminde öğretmenin model olma rolü alanyazında birçok araştırmada ulaşılan bir bulgudur (Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Çengelci 2010; Kurtdede Fidan, 2009). Bu bağlamda değer eğitimi gerçekleştirirken öğrencileri için model olan bir öğretmenin aynı zamanda kazandırmaya çalıştığı değerleri yaşayan; çevresindeki bireylere saygılı, adil ve dürüst davranan bir kişi olduğu söylenebilir. Bu araştırma ile öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini yürütürken değer eğitimi konusunda model olmaları gerektiğinin farkına vardıkları anlaşılmaktadır. Bu farkındalığın öğretmen adaylarına hizmet öncesi eğitimlerinde güçlü bir biçimde kazandırılması gerektiği söylenebilir.

Öğretmen adayları değer eğitimi sürecinde yaşanan sorunları öğretmenden kaynaklı sorunlar ve aileden kaynaklı sorunlar olarak ele almışlardır. Kurtdede Fidan (2009) Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırmasında öğretmen adaylarının değer eğitiminde belirleyici unsurun aile olduğunu düşündükleri, okul ve ailede verilen değerlerin çatıştığı görüşünü taşıdıkları sonucuna ulaşmıştır. Öğretmen adayları ayrıca okullarda değer çatışmalarının olduğunu, öğretmenlerin değer eğitiminde örnek kişi olmadıklarını ve derslerde bilgiye ağırlık verdiklerini belirtmişlerdir. Bu araştırmada da öğretmen adayları öğretmen kaynaklı sorunlar olarak bilgi kazanımını ön plana alma ve uygulama eksikliği sorunlarını ön plana çıkarmışlardır. Her iki araştırmada da öğretmen adayları değer eğitiminde ailenin birincil rolüne değinmişler ve aile kaynaklı sorunlardan söz etmişlerdir. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının değer eğitiminde yaşanan sorunları iki önemli bileşen olan öğretmen ve aile temelinde ele aldıkları, değer eğitiminde öğretmen ve ailenin rolünün farkında oldukları söylenebilir.

Öğretmen adayları etkili bir değer eğitimi süreci için farklı yöntemleri kullanma, medyadan yararlanma, seminer verme ve aile eğitimine verme önerileri getirmişlerdir. Yalar ve Yelken (2011) değer eğitiminin iyileştirilmesine yönelik öğretmen görüşlerini araştırdıkları çalışmalarında öğretmenlerin değer eğitiminin iyileştirilmesi konusunda aile-öğretmen işbirliği ve öğrenci katılımını destekleyecek etkinliklerin düzenlemesi gerektiği konusunda görüş belirttikleri belirlenmiştir.

Öğretmen adaylarının eğitiminde değer eğitimi çalışmaları önem taşımaktadır. Revell ve Arthur (2007) İngiltere’de öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programdaki ve uygulama yaptıkları okuldaki değer eğitimi ve karakter

çalışmalarına ilişkin tutumlarını araştırdıkları çalışmalarında, öğretmen eğitiminde karakter eğitimiyle ilgili birçok yetersizlik olduğunu belirlemişlerdir. Öğretmen adaylarının değer eğitiminin önemini farkında olan ve değer eğitimini nasıl gerçekleştireceğini bilen bireyler olarak yetiştirilmeleri büyük önem taşımaktadır. Sınıf öğretmeni adaylarının uygulama yaptıkları ilkokullarda değer eğitimine ilişkin süreci belirlemeyi amaçlayan bu araştırmanın öğretmen adaylarının değer eğitimine yaklaşımında bir farklılık oluşturduğu söylenebilir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar bağlamında şu öneriler getirilebilir:

- Öğretmen eğitimi programlarında değer eğitimi ile ilgili dersler açılabilir.
- Öğretmen adaylarının uygulama çalışmalarında değer eğitimi etkinliklerine yer vermesi sağlanabilir.
- Okul Deneyimi ve Öğretmenlik Uygulaması derslerinde değer eğitimi ile ilgili etkinliklere yer verilebilir.
- Sınıf öğretmenlerine ve ailelere yönelik değer eğitimi konusunda bilgilendirici seminerler düzenlenebilir.
- İlkokulda görev yapan öğretmenlerin ve sınıf öğretmeni adaylarının değer eğitimi gereksinimleri ve yeterlilikleri konusunda farklı araştırmalar desenlenebilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer eğitimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (2).
- Aladağ, S. ve Kuzgun, M. P. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının 'değer' kavramına ilişkin metaforik algıları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 163-194.
- Aladağ, S. (2012). İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini bilişsel düzeyde kazanmalarına etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 161(161), 123.
- Altıkulaç, A. ve Uslu, S. (2014). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin ahlâki ikilem yaklaşımı yoluyla öğretimi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 7(3).
- Altunay, E. ve Yalçınkaya, M. (2011). Öğretmen adaylarının bilgi toplumunda değerlere ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(1), 5-28.
- Arweck, E. ve Nesbitt, E. (2004). Values education: the development and classroom use of an educational programme 1. *British Educational Research Journal*, 30(2), 245-261.
- Aslan, M. (2009). Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Aydın, E. ve Sulak, S. E. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının "değer" kavramına yönelik metafor algıları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 482-500.
- Balci, F. A. ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Belet, Ş. D. ve Deveci, H. (2008). Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi. VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu Kitabı içinde (ss.765-773). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Berkant, H. G., Efendioğlu, A. ve Sürmeli, Z. (2014). Değerler eğitime yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9, 5.
- Bhardwaj, D., Tyagi, H. K., & Ameta, D. (2015). A study on the role of school curriculum and teachers in inculcation of values among elementary school students. *Journal of Education and Practice*, 6(31), 33-37.
- Canpolat, E., Kaya, M. ve Küçüktağ, İ. (2010). Öğretmen Adaylarının Değer Algısı. 9. Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu, 20-22 Mayıs 2010, Elazığ, s. 1123-1126.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2).
- Colby, A., & Damon, W. (1992). *Some do care: Contemporary lives of moral commitment*. New York: The Free Press.
- Coşkun Keskin, S. (2012). Çocuklar için değer neyi çağırıyor? Değerleri gündelik hayata aktarmaya yönelik bir tespit çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1491-1512.
- Çelikkaya, T., Filoğlu, S. ve Öktem, N. S. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler tarafından uygulanma düzeyi. *Journal of Social Studies Education Research*, 4(1), 121-160.
- Çelikkaya, T. ve Filoğlu, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitime ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1-16.
- Çengelci Köse, T. (2015). İlkokul döneminde değer eğitiminde okul-öğretmen ve ailenin rolü. S. Yağan Güder (Ed.). *Okulöncesi ve İlkokul Döneminde Değerler Eğitimi içinde* (ss.139-149). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çengelci, T. (2010). İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 95-107.
- Demirhan İşcan, C. (2014). Values education preferences of teacher candidates. *Elementary Education Online*, 13(4), 1203-1222.
- Demirhan İşcan, D. (2015). Views on values education: From teacher candidates to experienced teachers. *Education*, 136(2).
- Deveci, H. (2015). Value education through distance learning: opinions of students who already completed value education. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 16(1).
- Deveci, H. ve Selanik Ay, T. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 17-181.
- Ergin, E. ve Karatas, S. (2014). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri: bir durum çalışması. *Journal of Educational Science*, 2(2), 33-45.
- Girmen, P. (2013). Türkçe eğitiminde atasözleri ve değer eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 117-142.
- Güçlü, M. (2015). Türkiye'de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalar. *Journal of International Social Research*, 8(38).
- Gündüz, M. (2015). The opinions of primary school teachers on how to teach values. *International Online Journal of Educational Sciences*, 7(3).
- Hodson, D. (2003). Time for action: Science education for an alternative future. *International Journal of Science Education*, 25(6), 645-670.
- Kale, M. (2015). Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan değerlerin içerik analizi (1948-2012). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Kasa, B. (2015a). İlkokul döneminde değerlerin kapsamı. S. Yağan Güder (Ed.). Okulöncesi ve İlkokul Döneminde Değerler Eğitimi içinde (ss.109-118). Ankara: Eğiten Kitap.
- Kasa, B. (2015b). İlkokul dördüncü sınıf Türkçe dersinde kültürel değerler ve eğitimi: Bir durum çalışması. Yayınlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, H. İ. (2015). Prospective teachers values in turkish context. *Educational Research and Reviews*, 10(15), 2104-2113.
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan değerlerimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(20), 1-18.
- Merriam, S. B. (2002). Introduction to qualitative research. *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*, 1, 1-17.
- MEB. (2009a). Sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Öğretmenler Portalı websitesinden 04.08.2014 tarihinde edinilmiştir.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimi ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB)-Değerler Eğitimi Sempozyumu Ek Özel Sayısı*, 12(2), 1309-1325.
- Özbay, M., & Karakuş, E. (2011). Dede korkut hikâyeleri'nin türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 21-31.
- Özyurt, M., Demir, S. ve Bay, E. (2015). Okul temelli yaklaşımla geliştirilen değer eğitim programının etkililiğinin değerlendirilmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 274-296.
- Revell, L., & Arthur, J. (2007). Character education in schools and the education of teachers. *Journal of Moral Education*, 36(1), 79-92.
- Sever, B. (2015). İlkokul üçüncü sınıf hayat bilgisi programındaki değerlerin öğretmen ve veli görüşlerine göre incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Shea, K. (2003). Making the case for values/character education: A brief review of the literature. *Living Values Education*. Retrieved on February 8, 2008, from <http://livingvalues.net>
- Singh, J. D. (2015). Values inculcation in the prospective teachers. Chakoli Educational & Social Development Society, Dholpur (Rajasthan), 43.
- Sunal, C. S. ve Haas, M. E. (2002). Social studies for the elementary and middle grades a constructive approach. Boston: Allyn&Bacon.
- Thornberg, R. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24(7), 1791-1798.
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2016). Değerli bir kavram olarak değer ve değerler eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.) Farklı yönleriyle değer eğitimi içinde (ss.1-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Uzunkol, E. (2014). Hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values. *Educational Review*, 52(1).
- Veugelers, W. ve Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 9(4), 377-389.
- Yalar, T. ve Yelken, T. Y. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 38(38), 79-98.

- Yaşar, Ş., Gültekin, M. ve Gürdoğan Bayır, Ö. (2013). Sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla küreselleşmenin değerlere ve değerler eğitimi yansımaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 339-369.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2009). Values education experiences of Turkish class teachers: A phenomenological approach. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 35, 165-184.

SUMMARY

Values education is needed to be taught to the individuals from the early years for maintaining existence of the society. By this way, they will internalize values and act through values in their life. Therefore, schools play significant role in values education (Güçlü, 2015). Schools are important institutions which acquire common values of the society to the students to ensure continuity of the community and train effective citizens. Therefore, schools are expected to acquire fundamental values to the students (Belet ve Deveci, 2008). At the same time, schools are institutions which integrate education and values and transfer to the next generations (Cihan, 2014). In schools, both hidden curriculum and planned values education studies help students develop values which they firstly meet in their environments (Kasa, 2015a). Observing values education studies and examining problems, positive and negative aspects of values education in elementary schools help pre-service teachers develop their own strategies in their professional life. In this regard, this study aims to understand pre-service elementary teachers' views about the value education process in elementary schools.

Basic interpretive qualitative research design was used in the study. The participants of the study were students attending the department of Elementary School Teaching at one of the state university. Participants were selected by using criterion sampling method. The basic criteria for selection was that students who take Social Studies Teaching and School Experience courses would participate in the study. In this process, 30 pre-service teachers took anecdotes in practicum schools. Then, focus group interviews were conducted with pre-service teachers. The data were collected through elementary school pre-service teachers' anecdotes which they took during practicum in schools while taking the School Experience course, and focus group interview. The data were analysed through inductive analysis.

Seven themes were identified at the end of analysis of the data. These themes were listed as emphasized values in elementary schools, courses in which values education takes place, values education activities, values education resources, teacher's role, problems, and suggestions. According to results of the study pre-service teachers thought that values as love of country, sensitivity, love of nature, responsibility, sharing, honesty, respect, solidarity, religious values, tolerance and cleanliness were emphasized in elementary schools. Values education activities were mostly observed in Turkish, Science, Social Studies and Life Studies courses. Heuristic learning, inculcation, rewards and punishment, opportunity training, using current days and weeks, empathy, and drama. Resources for values education were determined as social resources and materials. Pre-service teachers taught that teachers have some roles as keeping promise; being model, respectful, and fair; giving responsibility to the students and observing students in values education process. Problems of values education were described as the problems caused by teachers, and problems

caused by parents. Problems caused by teachers were listed as firstly giving importance to the acquisition of knowledge, lack of practice, occupational burnout, ignoring values, difficulties in classroom management, communication problems and, teasing students. Pre-service teachers put forth suggestions for effective values education as using different methods, using media, giving seminars, and giving education to the parents.

Research findings showed that most pre-service teachers thought that values as love of country, sensitivity, love of nature, responsibility, sharing, honesty, respect, solidarity, religious values, tolerance and cleanliness were emphasized in elementary schools. Also, these values take place in Social Studies Education Program. Pre-service teachers stated that values education studies were conducted in Turkish, Science, Social Studies and Life Studies courses. The findings show similarity with the findings of some other studies which state that values education is realized in mentioned courses (Girmen, 2013; Hodson, 2003; Balcı ve Yelken, 2013; Aladağ, 2012; Sever, 2015; Kale, 2015). Pre-service teachers stated that heuristic learning, inculcation, rewards and punishment, opportunity training, using current days and weeks, empathy, and drama were used in the classrooms regarding values education. Similar to these findings of the study, Çelikkaya et. al. (2013) found that Social Studies teachers used inculcation, empathy, rewarding model students in values education. It can be claimed that approaches of values education observed by the pre-service teachers in the research process were similar to those in literature. Resources for values education were determined as social resources and materials by pre-service teachers. Model people were used as social resources in the values education. For instance, one of the teachers taught values giving example of Nasreddin Hoca. Colby and Damon (1992) figured out that the moral development of persons who exemplified strong moral commitment and action can be used as moral role models. To find their moral exemplars, they created a preliminary list of criteria based on past research. Moral exemplars can be one of the important social resources in values education. Pre-service teachers explained that teachers have some roles as keeping promise; being model, respectful, and fair; giving responsibility to the students and observing students in values education process. It is also possible to see similar findings regarding teachers' role as being model in the related literature (Kurtdele Fidan, 2009; Çengelci 2010; Çelikkaya and Filoğlu, 2014). In this context it can be said that, a model teacher for values education reflects values in his/her own life, and respects to other people.

Problems caused by teachers were listed as firstly giving importance to the acquisition of knowledge, lack of practice, occupational burnout, ignoring values, difficulties in classroom management, communication problems and, teasing students. Also, Kurtdele Fidan (2009) found that Social Studies pre-service teachers thought that parents are the fundamental component of values education. Pre-service teachers put forth suggestions for effective values education as using different methods, using media, giving seminars, and giving education to the parents. Other researchers such as Yalar and Yelken (2011)

reported similar findings in their studies that teachers suggested student centered activities, and parent-teacher collaboration for better process in values education. For further studies, values education courses can be opened in teacher training programs. Seminars can be organized for teachers and parents regarding values education. Studies can be conducted in order to determine the pre-service teachers', and teachers' values education necessities and efficacies.